

VOLUME-1, ISSUE-5

“KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH”

Imomov Mirsaid Ibrohim o`g`li

Buxoro viloyati Yuridik texnikumi o`quvchisi

Telefon: +998900802402

E-pochta: mshavgon@gmail.com

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada korrupsiya, korrupsiyaga qarshi kurashish tushunchasi, korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun rivojlangan xorijiy mamlakatlarda javobgarlik masalalari va korrupsiyani oldini olish bo`yicha ularning tajribasi tahlil qilingan. Xususan, xorijiy davlatlardan Singapur, Malayziya, Yangi Zelandiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Germaniya, Buyuk Britaniya, AQSh, Gruziya, Ispaniya va boshqa bir qator davlatlarning qonunchilik hujjatlari o`rganilib, tahlil qilindi. Tadqiqot ishimizda korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun javobgarlik masalalari yuzasidan boshqa davlatlarning tajribasi asosida amaliy taklif va ilmiy xulosalar berildi. Kalit so`zlar: korrupsiya, korrupsiyaviy jinoyatlar, korrupsiyaga qarshi kurashish, hokimiyatni suiiste`mol qilish, poraxo`rlik, mansabdorlik jinoyatlari.

Kalit so`zlar: korrupsiya, korrupsiyaviy jinoyatlar, korrupsiyaga qarshi kurashish, hokimiyatni suiiste`mol qilish, poraxo`rlik, mansabdorlik jinoyatlari.

ABSTRACT. This article analyzes corruption, the concept of combating corruption, issues of responsibility for corruption-related crimes in developed foreign countries, and their experience in preventing corruption. In particular, the legislative documents of Singapore, Malaysia, New Zealand, China, South Korea, Germany, Great Britain, USA, Georgia, Spain and a number of other countries were studied and analyzed. In our research work, practical suggestions and scientific conclusions were given based on the experience of other countries regarding the issues of responsibility for crimes related to corruption. Key words: corruption, corrupt crimes, fight against corruption, abuse of power, bribery, official crimes.

Key words: corruption, corrupt crimes, fight against corruption, abuse of power, bribery, official crimes.

АННОТАЦИЯ. В данной статье проанализированы коррупция, понятие противодействия коррупции, вопросы ответственности за коррупционные преступления в развитых зарубежных странах и их опыт по предупреждению коррупции. В частности, из зарубежных стран изучены и проанализированы законодательные акты Сингапура, Малайзии, Новой Зеландии, Китая, Южной Кореи, Германии, Великобритании, США, Грузии, Испании и ряда других стран. В нашей исследовательской работе даны практические предложения и научные выводы по вопросам ответственности за коррупционные преступления на основе опыта других государств.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные преступления, противодействие коррупции, злоупотребление властью, взяточничество, должностные преступления

Korrupsiya (lotincha: *corrumpō*— aynish, poraga sotilish) — mansabdor shaxsning o`z mansabi bo`yicha berilgan huquqlarini shaxsiy boyish maqsadlarida bevosita suiiste`mol qilishidan iborat amaliyot. Mansabdor shaxslarni sotib olish, ularning poraga sotilishi ham Korrupsiya deyiladi. Korrupsiya davlat apparati va parlament faoliyatida ayniqsa, avj oladi. Saylanadigan lavozimlarga nomzodlar saylov kampaniyasini o`tkazish harajatlarini ko`tarish Korrupsiya ko`rinishlaridan biridir (saylangan kishi turli imtiyozlar, yordam, xizmatlar ko`rsatib „o`z qarzini“ qaytaradi). Aksariyat Korrupsiya lobbizm (monopoliyalarning qonunchilik organlari va amaldorlarga tazyiq o`tkazish bilan shug`ullanadigan muassasa va agentlari tizimi) bilan bog`langan.

Xalqaro darajada 1970-yillarda Yaponiyaga samolyotlar sotishda kompaniya tomonidan oliy davlat amaldorlarini sotib olish bo'yicha "Lokxid ishi" eng yirik Korrupsiya ko'rinishlariga misol bo'ladi. Porani xaspo'shlash uchun yirik bitishuvlarda ko'proq "xizmat haqi" to'lash amaliyotidan foydalaniladi. Bugungi kunda jahon hamjamiyati oldida korrupsiya davlatlar rivojlanishiga, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy yuksalishiga to'sqinlik qilayotgan salbiy illat sifatida paydo bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek, "Korrupsiyaning oldini olmasak, haqiqiy ishbilarmonlik va investisiya muhitini yaratib bo'lmaydi, umuman, jamiyatning birorta tarmog'i rivojlanmaydi". Haqiqatdan ham, korrupsiyaviy jinoyatlar davlatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, shuningdek xalqning davlat organlariga nisbatan ishonchini susaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan ilk kunlardan boshlab korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatiga yetarli darajada etibor berilmasdan, asosan, davlatning bir qator asosiy shartnomalarga qo'shilishi bilan karakterlanib, korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan samarali mexanizmlarni yaratish, rivojlangan davlatlarning korrupsiyaga qarshi kurashish yo'lidagi tajribasini o'rganish, ularni amaliyotga tadqiq qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini qonuniy tartibga solish masalalariga oid zarur chora-tadbirlar ko'rilmadi.

Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Prezidenti etib saylangan ilk kunlardan oq korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida bir qator Qonun va qonunosti hujjatlar qabul qildi. Jumladan, 2017-yilning 3-yanvarida "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi 419-sonli qonun qabul qilindi. Mazkur qonun korrupsiyaga qarshi kurashishda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilab berdi va korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyati tartibga solinib, korrupsiyaga qarshi kurashishning qonuniy asosi yaratildi. Mazkur qonunning 3-moddasida korrupsiya tushunchasiga ta'rif berilgan. Unga ko'ra, korrupsiya – shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foidalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etishdir.

Qonunning samarali ijrosini ta'minlash, jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni o'z vaqtida va sifatli amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27- maydagi PF-5729-son Farmoni bilan "2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi" hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi tasdiqlanib, uning asosiy vazifalari belgilab berildi . Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020- yil 30-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 6013-sonli Farmoni qabul qilindi va ushbu Farmonda ham korrupsiyaga qarshi kurashishning ustuvor vazifalari belgilab berildi. Amalga oshirilgan islohotlar korrupsiyaviy jinoyatlarning sodir etilish dinamikasiga muayyan darajada ta'sir qildi. Jumladan, 2020-yilda korrupsiyaviy jinoyatlar bo'yicha jami 1723 nafar, shundan 9 nafar respublika darajasidagi, 45 nafar viloyat darajasidagi, 1669 nafar tuman va shahar darajasidagi mansabdor shaxslar jinoiy javobgarlikka tortilib, korrupsiya oqibatida yetkazilgan 500 mlrd so'mlik moddiy zararining 71 foizi yoki 355 mlrd so'mi aybdorlardan tergov davomida undirilgan bo'lsa, 2021-yilning 6 oyi mobaynida 2544 nafar mansabdor shaxsga nisbatan korrupsiya holatlari bilan bog'liq bo'lgan 1676 ta jinoyat ishlari tergov qilinib, sudlarga yuborilgan .

TADQIQOT NATIJALARI

Korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro institutlar ichida Birlashgan Millatlar tashkiloti muhim rol o'ynaydi. BMT tomonidan qabul qilingan korrupsiyaga qarshi kurashga

yo'naltirilgan hujjatlar ichida 2003-yil dekabr oyida qabul qilingan Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi katta ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi 2008-yil 7-iyuldagi qonun bilan mazkur Konvensiyaga qo'shilgan. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha nafaqat BMT, balki Yevropa Ittifoqi, Jahon banki, Transperensy International xalqaro nohukumat tashkiloti, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti, Butunjahon bojxona tashkiloti ham korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha o'zlarining faoliyatida alohida e'tibor berib kelmoqda. Ushbu tashkilotlar tomonidan korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashda hamkorlik qilish va boshqa davlatlarni, xalqaro biznes tashkilotlarini korrupsiyaga qarshi kurashga jalb qilishga qaratilgan qator xalqaro hujjatlar qabul qilingan.

Hozirda rivojlangan mamlakatlarda ham korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarni uchratish mumkin, lekin ular doimiy ravishda korrupsiya bilan qarshi kurashib keladi va korrupsiya darajasi kamligi bo'yicha jahon reytingida yuqori o'rinlarda turadi, Jumladan, Transperensy International xalqaro nohukumat tashkilotining 2020-yildagi statistik ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya darajasi past mamlakatlar reytingida Yangi Zelandiya 1, Daniya 2, Finlandiya, Singapur, Shvitsiya 3-o'rinni egallagan bo'lsa, Markaziy Osiyo davlatlaridan Qozog'iston 94, Qirg'ziston 124, O'zbekiston 146-o'rinni egallagan. Hech bir davlat korrupsiyadan, uning zararli oqibatlaridan mutlaq himoya qilinmagan. Shu sababli har bir davlat qonunlarida korrupsiyaga qarshi kurash eng dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Xususan, Xitoy Jinoyat kodeksining 382-moddasiga ko'ra davlat xizmatchilarining o'z mansab imtiyozlaridan foydalangan holda davlat mulkini o'zlashtirib olishi, o'g'irlashi, firibgarlik yo'li bilan olishi yoki boshqacha tarzda o'zlashtirishi korrupsiya deb hisoblanadi. Shuningdek, davlat organlari, davlat korxonalari, korxonalar, tashkilotlar, xalq birlashmalari davlat mulkini boshqarish va xo'jalik yuritish ishonib topshirilgan shaxslarning o'z xizmat afzalliklaridan foydalangan holda o'zlashtirib olishi, o'g'irlashi, aldash yo'li bilan davlat mulkini boshqa yo'llar bilan noqonuniy egallab olishi ham korrupsiya sifatida baholanishi belgilangan.

Korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarning og'ir-yengilligiga qarab javobgarlik belgilangan bo'lib, 100 ming yuandan ortiq miqdordagi yakka tartibdagi korrupsiya uchun o'n yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi, agar mol-mulki musodara qilingan holda yoki unsiz yillar yoki muddatsiz ozodlikdan mahrum qilish, jazoni o'ta og'irlashtiruvchi holatlarda – o'lim jazosi va mol-mulkini musodara qilish belgilangan. Bundan tashqari Xitoy qonunchiligiga ko'ra, mol-mulk yoki xarajati uning qonuniy daromadidan oshib ketgan har qanday davlat amaldoriga, farq juda katta bo'lgan taqdirda, o'z mulkining manbalarini tushuntirish majburiyati yuklanadi. Agar u manbalar qonuniy ekanligini isbotlay olmasa, uning qonuniy daromadidan oshadigan qismi noqonuniy boylik deb hisoblanadi. Har qanday davlat amaldori Xitoy tashqarisidagi bankda saqlanuvchi o'z mablag'lari haqida tegishli tartibda davlatga xabar qilishi shart.

Bizning fikrimizcha, Xitoy qonunchiligida korrupsiyaga qarshi kurashda yaxshi amaliyot yo'lga qoyilgan bo'lib, bunda mansabdor shaxslarning mol-mulki deklaratsiya qilinib, ortiqcha qismi qayerdan kelganligini asosli ma'lumotlar bilan isbotlay olmasa, korrupsiya sifatida baholanadi va mansabdor shaxsning javobgarlikka tortilishiga asos bo'ladi. Germaniya huquqshunoslarining fikriga ko'ra, mansabdorlik jinoyatlari nafaqat sub'ekt – mansabdor shaxsning belgisi bo'yicha, balki himoya qilinadigan ob'ekt – davlat apparati normal amal qilishi bo'yicha ham birlashtirilgan.

“Basharti shaxs:

a) amaldor yoki sudya hisoblanadigan;

b) boshqa ommaviy-huquqiy xizmat munosabatlarida bo'lsa;

v) ommaviy boshqaruv vazifalarini qaysidir hokimiyat organida yoxud boshqa muassasada yo uning topshirig'iga ko'ra amalga oshirishga da'vat etilgan bo'lsa, u mansabdor shaxs hisoblanadi”.

Bundan tashqari, “bevosita ommaviy xizmat qilishga da'vat etilgan”, ya'ni “mansabdor shaxsning o'zi bo'lmasada, hokimiyatning qaysidir organida ommaviy boshqaruv vazifalarini amalga oshirayotgan yoki bunday vazifalarni amalga oshiruvchi muassasa yoxud birlashmada band bo'lgan xodim mansabdorlik jinoyatlarining sub'ekti hisoblanadi”. Germaniya Federativ Respublikasi Jinoyat kodeksining 332-moddasiga ko'ra korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar uchun olti oydan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi belgilangan. Demak, Germaniya qonunchiligida korrupsiya uchun tayinlanadigan jazo uncha og'ir bolmasada, lekin ushbu jinoyatning sub'ekti faqatgina mansabdor shaxs emas, balki davlat organlarining har bir xodimi ham bo'lishi mumkin va ular bir xil javobgarlikka tortiladi.

Ispaniya Jinoyat kodeksi esa, poraxo'rlik jinoyatini pora evaziga amalga oshirilgan xatti-harakatlarning qonuniy yoki noqonuniyligiga ko'ra ikki turga ajratadi. Kodeksning 419-moddasiga ko'ra, mansabdor shaxs yoki davlat xizmatchisining o'z xizmat majburiyatlarini buzish yoki bajarmasligi evaziga o'zi yoki uchinchi shaxslar foydasini ko'zlab, sovg'a, mukofot yoki har qanday ko'rinishdagi taqdirlashni qabul qilishi, so'rashi yoki qabul qilishga rozilik bildirishi uchun jinoiy javobgarlik belgilangan bo'lib, uch yildan olti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi, shuningdek, davlat xizmati bilan shug'ullanishni alohida taqiqlash va sodir etgan qilmishi uchun yetti yildan o'n ikki yilgacha muddatga mansabdor bo'lish taqiqlanadi. Kodeksning 420-moddasi shunday xatti-harakat yoki harakatsizliklarni o'z majburiyatlarini buzmaganda sodir etish uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutadi. Ispaniya qonunchiligida shuni ko'rishimiz mumkinki, agar davlat organi xodimlari korrupsiya bilan bog'liq jinoyatni sodir qilsa, u faqatgina jinoiy javobgarlikka tortilib qolmasdan muayyan muddatga davlat xizmatida ishlashi taqiqlanadi. Bu korrupsiyaga qarshi kurashishning o'ziga xos yo'li hisoblanib, korrupsiyani oldini olishga samarali ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun javobgarlik masalalari, ushbu turdagi jinoyatlarni oldini olish bo'yicha rivojlangan xorijiy davlatlarning tajribasini tahlil qilar ekanmiz, xorijiy mamlakatlarda korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar uchun turli darajadagi jazolar belgilangan. Ayrim mamlakatlarda jinoyatning ijtimoiy xavfliligiga qarab jarima jazosidan ozodlikdan mahrum qilish jazosigacha, ayrimlarida esa ozodlikdan mahrum qilish jazosidan o'lim jazosigacha hukm qilinishi belgilangan. Shuningdek, yuqorida tahlil qilingan rivojlangan davlatlarning deyarli hammasida korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarning aniq ro'yxati belgilangan, bo'lib ushbu jinoyatlarning ijtimoiy xavfliligi va ularni sodir etgan shaxslarning egallab turgan lavozimi, jamiyatdagi o'rniga qarab jazo tayinlanadi va bu jazoning adolatliligi, odilligi kabi prinsiplarning to'g'ri qo'llanishiga, jamiyatda korrupsiyaning eng past darajaga tushirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari korrupsiyani oldini olish uchun ko'plab xorijiy davlatlarda mansabdor shaxslarning mol-mulkini deklaratsiya qilish, barcha sohalarda jamoatchilik nazorati, davlat tashkilotlari tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlarning elektron tartibda amalga oshirish tizimi yo'lga qoyilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 08.12.1992 (qo'shimcha va o'zgartirishlar bilan).
2. O'zbekiston Respublikasining —Korupssiya to'g'risidagi Qonuni 31.10.1999 yil.

3. O‘zbekiston Respublikasining —Baholash faoliyati to‘g‘risidagi Qonuni 19 avgust 1999 yil.
4. O‘zbekiston Respublikasining —Davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish to‘g‘risidagi Qonuni. 19.11.1991-yil.
5. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 03.01.2017 yildagi O‘RQ-419-son.
6. “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 2-fevraldagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2752-son qarori.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6013-son Farmoni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi PQ-4761-son qarori.
11. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda “Korrupsiyaga oid huquqbuzarlik haqida xabar bergan yoki korrupsiyaga qarshi kurashishga boshqa tarzda ko‘maklashgan shaxslarni rag‘batlantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 829-son qarori.
12. O‘zbekiston Respublikasining “Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga Qarshi Konventsiyasiga O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Qonuni (Nyu-York, 2003-yil 31-oktabr).
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi murossasiz munosabatda bo‘lish muhitini yaratish, davlat va jamiyat boshqaruvida korrupsiyaviy omillarni keskin kamaytirish va bunda jamoatchilik ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6257-son Farmoni.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini samarali tashkil etishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-5177-son qarori

Internet manbalar

1. www.lex.uz
2. www.gazeta.uz
3. www.daryo.uz
4. www.kun.uz